

dipartimento dell'Istria per la quale riserva parole di lode anche Giuseppe de Brodmann nelle sue note *Memorie politico-economiche* mentre è più compassato il Kandler che accusa il veneto di non aver attribuito i giusti meriti allo scolio capodistriano Adeodato Gallici ritenendo quest'ultimo il vero scopritore della miniera.

Resta questo uno dei nodi ancora da sciogliere. D'altronde, come rimarca l'autore stesso nell'introduzione, il presente lavoro, oltre a celebrare il 230° anniversario dell'apertura dello stabilimento, ha come obiettivo quello di incoraggiare nuove ricerche su questa importante attività mineraria del Pinguentino. Non possiamo che augurarci che egli riesca nel suo intento anche in considerazione della rilevanza che l'estrazione della bauxite ha avuto lungo l'intera valle del Quieto in epoche successive: anche se difficilmente potrà restituire all'Istria il primato in campo minerario, contribuirà sicuramente a far conoscere maggiormente l'importanza della *Minjera* anche fuori delle cerchie specialistiche.

Dean Krmac

**Arhimandrit Danilo Ljubotina, *Peroj perom romantičara*,
Beograd: Slovensko slovo, 2014., 118 str.**

Arhimandrit Danilo Ljubotina u svojem djelu prenosi čitateljima kako su Peroj vidjela i u svojim zapisima ovjekovječila dva devetnaestostoljetna intelektualca, istraživača i avanturista tijekom boravka u Istri. Radi o se prijevodu djela *La descrizione di Peroi (Opis Peroja)* grofa Girolama Agapita (1783. – 1844.) iz 1842. te prijevodu dijela putopisa francuskoga grofa Fernanda de Perrochela (1843. – 1881.) *Une semaine en Istrie (Jedan tjedan u Istri)*, objavljenoga u Le Mansu 1874., koji se odnosi na opis Peroja te Vodnjana i Fažane. Prijevod putopisa autor donosi na ćirilici i latinici na srpskom jeziku, uz dodatak transkripcije originalnih tekstova na talijanskom, odnosno francuskom jeziku. Djelo je obogaćeno i brojnim slikovnim priložima iz prošlosti Peroja i krajolika u njegovoj okolini te Fažane i Vodnjana. Slikovni su prilozi pomno izabrani te predstavljaju dio autorova doživljaja i sjećanja iz njegova rodnoga mjesta, tako da djelo, osim što sadrži prijevod dva putopisa, na određen način sadrži i autobiografske elemente. Oba putopisa

donose živopisan opis krajolika, načina života te ljudske svakodnevice toga maloga istarskog mjesta sredinom devetnaestoga stoljeća, ali su i veoma jasan i zanimljiv pokazatelj mentaliteta navedenih putopisaca te njihova avanturistička i romantičarska duha.

Na početku se djela nalazi „Predgovor“ u kojemu autor iznosi okolnosti nastanka same knjige te donosi važnije informacije i uvodne napomene o piscima putopisa, događajima i susretima koji su prethodili njihovom dolasku u Istru, kao i originalnim tekstovima iz kojih su preuzeti. Opisuje pripreme grofa Perrochela za posjet Istri i Peroju uza savjete i pomoć poznatoga engleskog istraživača i tadašnjega britanskog konzula u Trstu Richarda Francisa Burtona te informacija koje je sam Perrochel crpio iz Murrayeva priručnika za putnike (*Murray's Handbook for Travellers*), u kojemu se Peroj navodi kao grčka kolonija *Peroi*, navodno osnovana u vrijeme zbivanja opisanih u *Ilijadi* i *Odiseji*. Osim toga, autor donosi i kratke informacije o Peroju kao uređenoj seoskoj zajednici čiji se duhovni i društveni život odvijao pod okriljem pravoslavne crkve sv. Spiridona.

U poglavlju „Peroj – Opisivanje“ (13-63) autor donosi prijevod putopisa Girolama Agapita iz 1842., zasnovanoga na saznanjima autora o krajoliku, povijesti, običajima te ostalim zanimljivim informacijama koje crpi iz različitih djela, izvora i predaja. Na početku poglavlja donosi uvodne napomene o Peroju, navodeći da naziv mjesta dolazi od naziva Epir, koji su mu nadjenuli ljudi koji su prije dva stoljeća došli iz Crne Gore i osnovali selo *Epiroi*. Prema njegovu svjedočanstvu Peroj je tada brojio nešto više od šezdeset kuća te jednako toliko obitelji, a selo je smješteno na veoma pogodnom položaju, na blagom nagibu brijega koji oplakuje morska obala, na početku kanala između rta Martulina i otočja Brijuni. U daljnjem tekstu autor nastoji ispraviti pogrešne pretpostavke kako su Peroj naselili Heleni, a koje su nastale zahvaljujući zabludama i pogrešnom tumačenju navođenja Peroja na kartama pod nazivom „Peroj Grčki“, koji su mletački kartografi tako nazivali zbog stanovništva koje je ispovijedalo vjeru po grčko-istočnom obredu. Autor se nastavlja na opis prilika i mletačko-osmanskih sukoba na prostoru Crne Gore, Albanije i Hercegovine u kojima je sudjelovalo i tamošnje stanovništvo. Budući da je život na navedenim područjima bivao sve teži po tamošnje stanovništvo, njihovo iseljavanje na sigurnija područja tada je bilo u punom jeku. Kao primjer jednoga takvog iseljavanja i premještanja stanovništva na sigurnija područja, Agapito navodi naseljavanje petnaestak obitelji

s oko 77 ljudi podrijetlom iz Crmnice u Crnoj Gori na čelu s poglavarom Mihajlom Brajkovićem i protojerejom Mihajlom Ljubotinom u selo Peroj u Istri, u sklopu mletačke politike naseljavanja i oživljavanja ratom, bolešću i glađu opustošene Istre. Slijedi opis okolnosti naseljavanja te povlastica koje su doseljenici dobili pri naseljavanju odlukama mletačkoga Senata iz godina 1656. i 1657., a koje su regulirale posjedovanje i obveze doseljenika te prava u smislu ispovijedanja vjere prema grčko-istočnom obredu, za što im je isprva za službu dodijeljena crkva sv. Nikole u Puli, a nešto kasnije im je dopušteno i da na temeljima stare crkve sv. Jeronima u Peroju sagrade crkvu koja je naposljetku posvećena sv. Spiridonu i gdje će vjersku službu obavljati njihov paroh prema njihovoj crkvenoj dogmi i narodnoj tradiciji. U to je vrijeme službu paroha obavljao Petar Maričević, koji se prema autorovim riječima isticao visokom crkvenom učenošću koju je stekao završivši bogoslovnu školu u (Srijemskim) Karlovcima u Ugarskoj. Slijedi poetičan i romantičarski opis perojske svakodnevice, u sklopu čega i odlaska pastira na Čičariju te povratka uz srdačan doček njihovih obitelji.

Na redu je prijevod dijela putopisa grofa Perrochela *Une semaine en Istrie* (67-108) iz 1874., u kojemu je opisana zanimljiva epizoda autorova posjeta Peroju, uz opise posjeta Vodnjanu i Fažani. Kao i prethodni tekst, i ovaj sadrži poetične opise krajolika, svakodnevice, načina života te običaja stanovnika pojedinih mjesta južne Istre na Perrochelovu putu za Pulu, glavnu ratnu luku Austro-Ugarskoga Carstva, gdje je trebao odsjesti. Put prema tim naseljima Perrochel započinje iz Savičente te kreće prema Vodnjanu, u koji stiže negdje oko podneva u pratnji Richarda Francisa Burtona. Vodnjan opisuje kao živopisan gradić izgrađen u venecijanskom stilu te posebno naglašava način odijevanja vodnjanskih žena, pri čemu posebnu pažnju pridaje ženskoj frizuri uočavajući očitu razliku u odnosu na frizure koje su se nosile u Trstu. Prije dolaska u Pulu Perrochel i Burton odlučuju posjetiti Peroj ponukani informacijama koje su o njemu pronašli u Murrayevu priručniku za putnike te činjenicom da se Peroj nije nalazio ni na jednoj njihovoj karti, što im je dodatno zagolicalo maštu i avanturistički duh. Naime, Murrayev priručnik donosi zanimljivu, no, kako se pokazalo, pogrešnu informaciju o Peroju koji u tekstu naziva „Pergam“ te navodi da se radi o grčkoj koloniji nastaloj u vrijeme Prijama te događaja opisanih u *Ilijadi* i *Odiseji*, još više zaintrigiravši Burtona i Perrochela kao velike zaljubljenike u antičku povijest i mitologiju. Na putu prema Peroju stižu

u Fažanu, prema Perrochelovu svjedočanstvu, malo šarmantno ribarsko mjesto koje izgledom i načinom odijevanja lokalnih ribara veoma podsjeća na talijanska mjesta u okolini Napulja, a usput navodi kako se radi o dobro zaštićenoj luci koja je, zahvaljujući svojem položaju koji duguje prirodnoj zaštiti otočja Brijuni i ostalim pogodnostima, mogla parirati Puli pri izboru mjesta u koje treba smjestiti središte ratne mornarice i pomorski arsenal.

Nakon posjeta Fažani, putopisac nastavlja put prema Peroju spominjući veoma loše stanje putova što je, po svemu sudeći, bilo zajedničko većini istarskih sela u to doba. Dolaskom u Peroj svjedoči kako tamošnje stanovništvo nema nikakvih sličnosti niti izgledom imalo podsjeća na njegovo pomalo stereotipno poimanje izgleda grčkih junaka. Prema autorovu opisu, Peroj je selo s dvjestotinjak stanovnika i, iako se u njemu ne može naći ničega grčkoga ili pak venecijanskoga, prilično je civilizirano te su kuće i crkva relativno dobro održavane. Zabludu Murrayeva priručnika o postojanju grčke kolonije na istarskome tlu Ljubotina nastoji objasniti činjenicom da su stanovnici Peroja jedini sljedbenici grčkoga „shizmatičkog“ obreda na Poluotoku te da tu obitavaju već dva stoljeća. Perrochelov posjet Peroju obilježila su i dva zanimljiva susreta: prvi s dva ljubazna perojska svećenika koji su im pomogli u razjašnjavanju pitanja podrijetla Perojaca te u potvrdi da se ne radi o grčkoj koloniji, i drugi s bivšim brodskim pilotom, a sada trgovcem vinom, uz koje su povelj ugodan, ali za njih pomalo zbunjujući razgovor jer su pokušavali s njim razgovarati o raznim filozofskim i lingvističkim temama, dok je trgovca zanimao samo njegov posao. U nastavku slijedi istovjetan prijevod putopisa napisan latinicom (109-117), kratak životopis autora knjige arhimandrita Danila Ljubotine (118), popis suradnika i zahvale te kazalo sadržaja.

Peroj perom romantičara Danila Ljubotine vrijedno je i korisno djelo koje, osim što donosi prijevod dva zanimljiva putopisa te ih tako stavlja na raspolaganje znanstvenicima raznih područja zanimanja, donosi i pregršt informacija o načinu života, svakodnevicima, običajima, izgledu te načinu odijevanja ljudi u prošlosti istarskih mikrosredina poput Peroja i obližnjih mjesta kroz koja su putopisci prolazili, poput Vodnjana i Fažane. Osim toga, svjedočanstva romantičara u ovome djelu mnogo govore i o njima samima te njihovom poimanju prošlosti. Njihova iskrena svjedočanstva donose i naznake njihova mentaliteta, načina razmišljanja te avanturističkoga i

romantičarskoga duha devetnaestostoljetnih intelektualaca i poznavatelja povijesti, koja je po svemu sudeći još uvijek bila prožeta jakim utjecajima mitologije i narodnih predaja.

Gabriela Braić

Carska i kraljevska mornarica u Puli i na Jadranu od 1856. do 1918. godine: pomorskopovijesni i kulturnopovijesni prilozi / Die K.u.K. Marine in Pola und an der Adria von 1856 bis 1918: Marine und kulturhistorische Beiträge, ur. Bruno Dobrić, Pula: Društvo za proučavanje prošlosti C. i kr. Mornarice „Viribus unitis“ – Pula, 2014., 305 str.

Godine 2014. pulsko je Društvo za proučavanje prošlosti Carske i kraljevske Mornarice (K. u. k. Marine) „Viribus unitis“ tiskalo knjigu *Carska i kraljevska mornarica u Puli i na Jadranu od 1856. do 1918. godine: pomorskopovijesni i kulturnopovijesni prilozi*, kojoj je urednik Bruno Dobrić, a recenzent Darko Dukovski. Zbornik je sastavljen od predgovora, devetnaest autorskih članaka i tri priloga. Autori su Bruno Dobrić, Zvonimir Freivogel, Daniel Načinović, Vladimir Njegovan, Branko Perović, Stanko Piplović, Erwin Schatz i Dieter Winkler. Budući da su dvojica autora iz njemačkoga govornog područja, publikacija je dvojezična (hrvatski i njemački). Knjiga obiluje kartama, slikama i fotografijama. Posvećena je Erwinu Schatzu, Ivanu Barbaliću, Vladimiru Ursiću, Branku Peroviću i Francu Kosu, poštovateljima mornarice i zaslužnim članovima Društva „Viribus unitis“. Knjigom je obilježena stogodišnjica početka Prvoga svjetskog rata.

U Predgovoru (10-15) nas urednik podsjeća na važnost Pule kao glavne ratne luke Austro-Ugarske Monarhije te ističe kako je cilj publikacije prihvaćanje stava da je povijest te mornarice dio zajedničke vojno-pomorske baštine svih naroda koji su bili u sastavu Monarhije. Prvi rad, „Pula kao glavna glavna ratna luka Monarhije“ (16-35) Dietera Winklera, počinje kratkim pojašnjavanjem stanja Pule nakon raspada Mletačke Republike sve do konačnoga potpadanja pod Monarhiju. Nakon toga autor se posvetio građevinskim radovima u uvali Valle del Buso koji su doveli do odabira Pule u rujnu 1857. za glavnu ratnu luku Monarhije. Odabir je Pule imao velik značaj i u komunalnom napretku jer je grad dobio plinsku uličnu